

МОВЛЕННЄВА ПОВЕДІНКА ПЕРСОНАЖІВ ЖІНОК У РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ *FAMILY* В ДРАМАТУРГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ВЕНДІ ВАССЕРШТАЙН

Остропальченко Ю.В.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Маршала Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212
y.ostropalchenko@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0001-9831-2288

Стаття присвячена дослідженню і систематизації мовленнєвої поведінки жінок у репрезентації концепту FAMILY в комунікативному просторі персонажів сучасного американського драматургічного дискурсу на прикладі п'єс Венді Вассерштайн. Динаміка гендерних маркерів виявляє тенденції когнітивної системи в аксіологічній парадигмі американського драматургічного дискурсу. Дослідження мовної поведінки суб'єкта в руслі антропоцентричної парадигми дають змогу лінгвістам вивчати процеси, що відбуваються в момент створення мовного явища, у якому відображені культурні, статеві, соціальні та вікові фактори. Будь-який із перелічених аспектів впливає на комунікативні стратегії суб'єкта, що дає змогу розглядати мовну діяльність мовця з точки зору лінгвокультурологічного, концептуального й гендерного підходів.

Ключові слова: драматургічний дискурс, вербалізація, дискурсивний аналіз тексту, концепт.

Yu. Ostropalchenko

Speech behavior of women characters in representation of the concept *FAMILY* in in the dramaturgical discourse of Wendy Wasserstein

The article is devoted to the study and systematization of the speech behavior of women in the representation of the concept FAMILY in the communicative space of the characters of the modern American dramatic discourse on the example of the plays of Wendy Wasserstein. The dynamics of gender markers reveals trends in the cognitive system in the axiological paradigm of American dramatic discourse. Communicative practices of the characters of dramatic works reflect the stereotypical behavior of male and female characters in different situations, which allows to study the specifics of female and male language behavior of a particular society. In studying this specificity, researchers often turn to linguoconceptology.

Studies of the subject's linguistic behavior in line with the anthropocentric paradigm allow linguists to study the processes occurring at the time of the creation of a linguistic phenomenon, which reflects cultural, gender, social and age factors. Any of the listed aspects affects the communication strategies of the subject, which makes it possible to study the linguistic activity of the broadcaster from the point of view of linguocultural, conceptual and gender approaches.

Conceptual fields based on replicas of female characters in modern plays by American playwright Wendy Wasserstein are analysed. Communicative strategies of speech behavior of female characters in dramatic discourse indicate the linguistic and cultural features of the language of communicators, which suggests the existence of a unique language culture of American society, which was formed under the influence of accepted norms in society. The main concepts of the playwright's discourse "Family" and "Career", which are verbalized through a number of examples, are analysed.

Key words: dramaturgical discourse, verbalization, discourse analysis of text, concept.

Вступ. Дискурсивний аналіз мови є на сьогодні одним із пріоритетних методів вивчення комунікативних стратегій окремої особистості, оскільки дає змогу оцінювати мовну діяльність як поліваріантну систему, одиниці якої можуть становити інтерес як в поєднанні з іншими, так і окремо.

Драматургічний дискурс — поняття вже далеко не нове, проте як самостійне дискур-

сивне утворення стало вивчатися порівняно недавно, коли сучасне мовознавство вийшло на міждисциплінарний рівень. Існує три основних напрями, в яких драматургічний дискурс фігурує тим чи тим чином, — літературознавчий, прикладний і лінгвістичний. Кожен із них неодноразово ставав об'єктом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. У рамках нашого дослідження основну увагу приділено

мовленнєвій поведінці персонажів жінок у драматургічному дискурсі американського драматурга В. Вассерштайн.

Драматургічний дискурс через свою наближеність до побутового мовлення виконує функцію достовірної платформи для дослідження мовної особистості, за допомогою якої стає можливим простеження певних тенденцій розвитку мовної культури, характерної для різних верств суспільства. Невід'ємною частиною будь-якого драматургічного дискурсу є діалог, у якому автор прагне максимально передати характерні риси розмовної мови описуваного суспільства.

Комунікативні практики персонажів драматургічних творів відображають стереотипну поведінку чоловічих і жіночих персонажів у різних ситуаціях, що дає змогу дослідити специфіку жіночої і чоловічої мовної поведінки певного суспільства. При вивченні останньої дослідники часто звертаються до лінгвоконцептології.

Концепт є соціально маркованим феноменом, який розвивається і змінюється під впливом соціальних течій. Лінгвокультурний концепт — це «комплексна ментальна одиниця, що формується в результаті редукції фрагмента пізнаваного світу до меж людської пам'яті, включення даного фрагмента в контекст культури і його втілення в вербальних одиницях, необхідних для задоволення комунікативних потреб членів соціуму» [3, 32].

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, впливають на переоцінку суспільних стереотипів, що приводить до зміни чоловічих і жіночих ролей. Рольові трансформації, що відбуваються, привертають погляд учених-гендерологів до жіночої мовної поведінки, оскільки «мова чоловіків, за замовчуванням, — норма, а мова жінок — відхилення від цієї норми» [1, 13].

Драматургічний дискурс Вассерштайн відображає лінгвокультурологічні характеристики сучасних жінок американського суспільства. У процесі дослідження комунікативних практик персонажів англомовних творів формується уявлення про тематичну спрямованість мови представниць жіночої статі американського соціуму.

Метою статті є аналіз когнітивних аспектів мовної поведінки жіночих дійових осіб, виявлення основних концептів у драматургічному дискурсі американського драматурга Венді Вассерштайн на прикладі п'єс "Isn't It Romantic?" (1998), "The Sisters Rosensweig" (1992), виокремлення мовленнєвої поведінки у формі концептів, притаманних їй творам.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо. Вивченням драми займалися театрознавці (Х. Вольф, А.Р. Габдулліна, В. Красногоров, В. Штрук), літературознавці (Т. Баскакова, Й. Манфред, П. Паві, Н. Фатеева) і мовознавці (Н.Д. Кубрякова, Л.Л. Мармазова,

Н.С. Ольховська, Х.В. Старовойтова та ін.). Аналіз їхніх праць дає змогу виділити основні «залізні» закони жанру: драма — не розповідь про подію, а сама подія, характер — система вчинків. Феміністична літературна критика розглядає сучасну жіночу драму як один із важливих об'єктів дослідження (Н. Бекіс, Дж. Браун, С. Берк, Дж. Долан, Дж. Чічіола, Х. Кейссар, Л. Кінц).

Результати дослідження та обговорення. П'єси Венді Вассерштайн фокусуються на боротьбі жінок за рівноправність між статями та на гармонії між приватним і професійним життям. У персоносфері її текстів, створених для сцени, жіночі дійові особи заслуговують швидше на те, щоб реалізувати свій потенціал, ніж «готувати бутерброди з тунцем» (The Heidi Chronicles, 1989) для своїх чоловіків та дітей.

Найчастотнішим концептом драматургічного дискурсу В. Вассерштайн є «мати все» (having it all). Того часу цей концепт був таким, який виріс на ниві фемінізму та використовувався в американському суспільстві для пошуку жінкою рівноваги в особистому та професійному житті.

У драматургії В. Вассерштайн концепт «мати все» стосується досягнення успіху в кар'єрі, вихованні дитини, підтриманні міцних стосунків, а також пошуку часу на те, щоб піклуватися про себе, виглядати та почувати себе найкраще.

Жіноча дилема та феміністська суб'єктивність жінок обговорюються в одній із ранніх її п'єс "Isn't It Romantic?" (1998). У тексті твору переплітаються такі теми, як бажання жінки вийти заміж і «мати все», досягнути бездоганних стосунків з сім'єю, чоловіком, друзями, а найголовніше — зберегти свою самостійність та феміністичну суб'єктивність.

Утіленням таких прагнень стає Джані Блумберг, персонаж згаданої вище п'єси. Вона є зразковим прикладом жіночої незалежності та феміністичної суб'єктивності, що постає перед читачами / глядачами. Ретельне прочитання п'єси "Isn't It Romantic?" виявляє інтелектуальне зростання та духовний пошук протагоністки в контексті уявлень власне Вассерштайн про роль незалежної жінки в сучасному суспільстві.

У персоносфері цієї п'єси Джані та Гарріет — представниці сімей вище середнього класу в Нью-Йорку. Обидві дівчини освічені й мають ступінь магістра. Зокрема, Гарріет Корнуолл є власницею гарвардського диплому й виглядає як «дівчина з обкладинки».

Оскільки Вассерштайн свідомо сповідувала ідею фемінізму, в її п'єсах, зокрема в "Isn't It Romantic?" прочитуємо відверту критику материнських очікувань покоління бумерів: вийти заміж за ідеального чоловіка і створити досконалу родину, незважаючи на бажання дітей. Таким

чином, Джані протиставляється своїй матері Таші, а Гарріет своїй — Лілліан.

З точки зору цінностей патріархального світовлаштування головне призначення дочки / молоді жінки — вдало вийти заміж. Отже, п'єса "Isn't it Romantic?" критикує таку материнську перспективу. Згідно з феміністичною точкою зору Вассерштайн, успішність жінки — одруження з ідеальним чоловіком, ідеальна сім'я та ідеальна робота, результат, як не дивно, примусу матерів.

Власне, драматургічний дискурс Вассерштайн становить темаріум того, як сучасні освічені молоді жінки страждають через неможливість «мати все», оскільки бажання знайти ідеального чоловіка, вийти заміж, мати зразкову сім'ю і одночасно вести успішну професійну кар'єру належать до низки міфів, реалізувати яку прагнуть матері Джані та Гарріет.

Як висновує драматург [4], життя не завжди дає змогу жінкам мати це все, оскільки патріархальне суспільство розраховує на жінок, які більше співвідносяться з традиційними гендерними ролями — добрих дочок, дружин і матерів — ніж з амбіційними професіоналками.

Протагоністкою наступного драматичного твору В. Вассерштайн "American Daughter" є Лісса Гагкс — успішна американська жінка середнього віку. Проаналізуємо промову цієї дійової особи.

Оскільки героїня номінується на посаду головного лікаря та є політичним діячем, то під час виступу порушує серйозні питання життя і здоров'я американських жінок. Вона обіцяє звернути особливу увагу на лікування хвороб (*breast cancer, ovarian cancer, uterine cancer*), вирішення підліткових проблем (*smoking, falling prey to drug addiction and to the rapid growth of teenage pregnancy*) і підсумовує свою промову архетипною роллю жінки — відданої матері й дружини у суспільстві (*my father's wives, my cooking, or my mother*).

Кожне нове речення, вона починає із *the women of America* для того, щоб наголосити, що ця тема вкрай важлива саме для американської жінки. Цей загально прийнятий риторичний прийом повторення типовий для історії американського політикуму (наприклад, промова Мартіна Лютера Кінга "I have a Dream").

LYSSA: *The women of America should concern themselves with the possibility of their reproductive rights being taken away from them. The women of America should concern themselves with the fact that breast cancer, ovarian cancer, and uterine cancer research is grossly underfunded compared with prostate cancer.*

The women of America should concern themselves that their children are increasingly smoking, falling prey to drug addiction

and to the rapid growth of teenage pregnancy. The women of America should concern themselves with my father's wives, my cooking, or my mother. (American Daughter, p. 93).

Жіноча половина сучасного американського суспільства приділяє особливу увагу темам, що розкривають поняття сім'ї. Це засвідчує популярність вживання лексичних засобів, репрезентованих концептом FAMILY.

Сімейний темаріум визначає сюжетні лінії та конфлікти майже в усіх п'єсах В. Вассерштайн: незаміжня Гейді Голланд (протагоністка "The Heidi Chronicles"), яка у сорок років удочеряє дитину; Тесс Гуд ("The Sisters Rosensweig"), що живе разом з двічі розлученою Сарою; Лісса Дент Гагкс (головна дійова особа "American Daughter"), яка майже не знала свою матір.

Наприклад, Сара позиціонує себе нейтральними прикметниками "cold", "bitter", які набувають у контексті негативної конотації. У наведеному прикладі персонаж тричі вживає займенник *her*, що наводить на думку про важливість концептів сім'ї, релігії та країни, причому концепт сім'ї головуює.

SARA: *I'm cold, bitter woman who's turned her back on her family, her religion and her country.* (The Sisters Rosensweig, p. 81).

У наступному прикладі дійова особа доносить думку про те, що в скрутну хвилину довіритися можна тільки сім'ї. Сім'я ніколи не підведе, а від суспільства не дочекається справедливості, сімейний клан вірніше і надійніше, ніж суспільство. Сара висловлює величезну подяку своєму батьку за поколінневу безперервність, за те, що її сім'я поруч з нею.

SARA: *Thank you. Thank you. I feel truly fortunate tonight to have my beautiful daughter and my family and friends with me.* (The Sisters Rosensweig, p. 47).

Важливою особливістю мови персонажів жіночої статі є часте згадування родичів *mother, sister, niece, father, dad, uncle, nephew, grandfather*.

TASHA: *I want you to be happy. Talk to her, Simon, like a father with daughter.* (Isn't it Romantic, p. 89).

У цій репліці Таша бажає, щоб дочка та батько налагодили свої стосунки та просить останнього поговорити як батька з дочкою.

GORGEOUS: *Merlin let me tell you something. I was a Newton housewife with four wonderful kids. My husband, Henry, is a very prominent attorney.* (The Sisters Rosensweig, p. 30)

Концепт FAMILY у цьому разі вербалізує вияви гордості Горджес за свого чоловіка та дітей. Для підсилення значущості характеристики чоловіка вона вживає прислівник *very*.

Важливо зазначити, що всі дійові особи драматургічного дискурсу В. Вассерштайн говорять

про свої сім'ю, використовуючи лише прикметники з позитивною семантикою, при цьому найчастіше вживаючи найвищий ступінь порівняння.

SARA: *Thank you. Thank you. I feel truly fortunate tonight to have my beautiful daughter and my family and friend swith me.* (The Sisters Rosensweig, p. 47).

GEOFFREY: *She's a star! The most beautiful and well-connected woman in Newton.* (The Sisters Rosensweig, p. 85).

Так як і В. Вассерштайн, сестри Розенцвайг росли в традиційній єврейській сім'ї в Брукліні. У сюжетній лінії Джані простежуємо складний вибір між професійною кар'єрою та сімейним життям на користь першого. Цю п'єсу присвячено старшій сестрі драматургині — Сандрі Вассерштайн. Її життєвий шлях був використаний для образу Сари — двічі розведена, самотня кар'єристка.

GORGEOUS: *I believe that men really are looking for strong women these days. The decade of the bimbo is over. This is the nineties, Sara. This is the era of the strong but feminine woman.* (The Sisters Rosensweig, p. 32).

Горджес стверджує, що чоловікам вже не потрібні домогосподарки, оскільки сучасний світ — ера незалежних та сильних жінок. У цьому прикладі увагу акцентовано на понятті фемінізму, а концепт FAMILY втрачає свою значущість. Волтер підтримує свою дружину, наголошуючи, що вона реалізувалася і як матір, і як професіонал у своїй справі.

WALTER: *Timber, my wife is a mother of two small children. She is a professor of public health at Georgetown and ran a major public hospital. Not to mention a nationally known lecturer. She is, in fact, a very busy woman.* (American Daughter, p. 48).

Вербалізація концепту FAMILY в мові персонажів жіночої статі драматургічного дискурсу В. Вассерштайн (у п'єсах "Isn't It Romantic?" (1998) та "The Sisters Rosensweig" (1992)) демонструє прихильність осіб жіночої статі до своїх родичів, що передається такими прикметниками, як: *sweet, pretty, perfect, beautiful, sweetheart, honey*. Розглянемо приклади з п'єси "Isn't It Romantic?"

LILLIAN: *I have a perfectly lovely daughter.* (Isn't It Romantic, p. 134).

LILLIAN: *Your sweet old mom who worked for years to support you.* (Isn't It Romantic, p. 135).

TASHA: *Sweetheart, when you get married, you make breakfast at your house and invite me. Anything you make will be fine. You want make sausages, I'll eat sausages.* (Isn't It Romantic, p. 88).

Персонаж Таша майже протягом усієї п'єси звертається до дочки *sweetheart*, що дійсно демонструє її турботу та любов. Тільки коли матір розповідає про дочку друзям, вона вживає конструкцію *my daughter* і називає її на ім'я:

TASHA: *My daughter tells me I don't wear clothing. I'm wearing clothing. My daughter, Janie, thinks I call her in the morning to check up on her. Yesterday she*

answered the phone and said, "Hello, mother. This morning I got married, lost twenty pounds, and became a lawyer". (Isn't It Romantic, p. 120).

У цьому прикладі ще раз доводиться, що матір любить дочку і сумує за нею.

TASHA: *But you know what's sad? Not sad like a child is ill or something. But a little sad to me. My daughter never thinks I call because I miss her.* (Isn't It Romantic, p. 120).

SARA: *I don't know how it happened, but I've been blessed with a totally beautiful and brilliant daughter. My daughter just happens to be perfect. The greatest joy of my life is having you.* (The Sisters Rosensweig, p. 8).

Сара, як і Таша, розповідає про свою дочку, яка для неї — найдорожчий і найкращий скарб.

Відбувається реалізація мікроконцепту «стосунки матері і дочки», оскільки сама Вассерштайн описує свою п'єсу як драму про стосунки самотніх жінок, їхніх матерів та родичок.

У кількісному вираженні прикметників із семантикою «прихильності осіб жіночої статі до своїх родичів» найбільш частотними означеннями матері є прикметники *pretty* — 45 % вживання, *important* — 25 %, *brilliant* — 25 % та найменш частотний прикметник — 5 % *kind* (рис. 1).

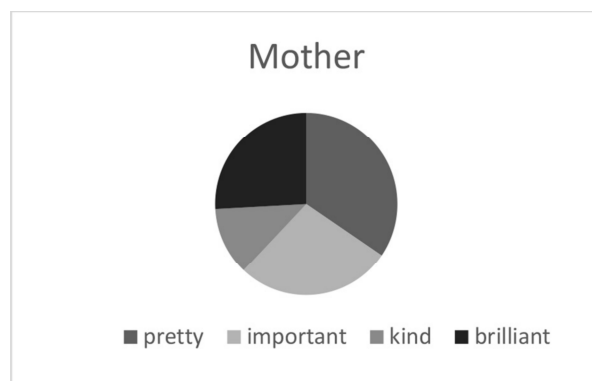

Рис. 1. Прикметники на позначення матері

Щодо означення дочки, у проаналізованих п'єсах маємо такі результати: *perfect* — 35 % вживання, *brilliant* — 20 %, *bright* — 15 %, *beautiful* — 20 %, *lovely* — 5 % та найменш частотний прикметник *stunning* — 5% (рис. 2).

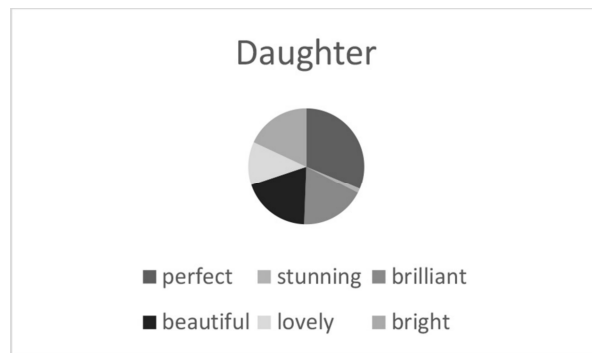

Рис. 2. Прикметники на позначення дочки

Для характеристики сестри отримано такі результати кількісного вживання прикметників: the brightest — 38 % вживання, brilliant — 25 %, tender — 22 %, loving — 15 % (рис. 3).

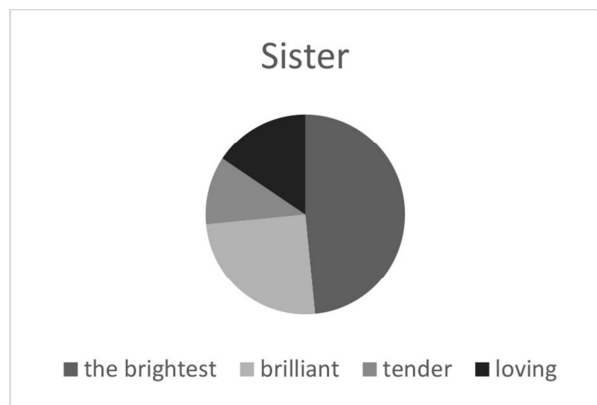

Рис. 3. Прикметники на позначення сестри

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комунікативні стратегії мовленнєвої поведінки персонажів жінок у драматургічному дискурсі проаналізованих п'єс Венді Вассерштайн вказують на лінгвокультурологічні особливості мови комунікантів, що свідчить про унікальність мовної культури представників американського суспільства, яка формувалася під впливом прийнятих суспільних норм.

Обшир та семантична диференційованість корпусу номінувань жінок-родичок (*mother, daughter, sister*) свідчать про значущість концепту FAMILY. Найбільш частотною лексемою на позначення матері є *pretty*, найменш частотною — *kind*. При характеристиці дочки найчастотнішою є лексема *perfect*, найменш частотною — *lovely*. При вживанні прикметників на позначення сестри домінує прикметник у найвищому ступені порівняння — *the brightest*, найменш частотною є лексема *loving*.

Аналіз концепту FAMILY продемонстрував, що основними елементами його смислового наповнення в драматургічному дискурсі В. Вассерштайн виступає позитивний образ сім'ї як дому, сім'ї як єдиного цілісного організму. Наведені нижче приклади підтверджують, що сім'я посідає важливе місце в житті кожного персонажа досліджуваних п'єс.

Перспективним є детальне дослідження мікроконцептів “Mother — Daughter” та “Father — Daughter” з огляду на їх значущість у драматургічному дискурсі В. Вассерштайн у п'єсах “The Sisters Rosensweig” та “Isn't It Romantic?”

Драматургічний дискурс В. Вассерштайн сформований засобами основних концептів сучасного американського суспільства з фокусом і на концепті CAREER у персоносфері жіночих дійових осіб, що робить його перспективним для мовознавчого дослідження.

ДЖЕРЕЛА

1. Сидорская И. «Женская» и «мужская» стратегии вербального коммуникативного поведения. *Иной взгляд. Международный альманах гендерных исследований*. Март 2000. Минск, 2000. С. 23–24.
2. Balakian, Jan. *Reading the Plays of Wendy Wasserstein*. New York: Applause Theatre and Cinema Books, 2010. Print
3. Coates, J. *Women Talk: Conversation between Women Friends*. Oxford: Blackwell, 1996. 352 p.
4. Dolan, Jill. “Table of Contents”. In *Wendy Wasserstein*, VII–III. ANN ARBOR: University of Michigan Press, 2017. Accessed November 3, 2020. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.3998/mpub.351280.3>
5. Wasserstein W. *Isn't It Romantic? The Heidi Chronicles and Other Plays* (Foreword by Andre Bishop). N.Y.: Harcourt Brace Jovanovich, 1990. P. 73.
6. Wasserstein W. *The Heidi Chronicles and Other Plays*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich Publishers, 1990. Print.
7. Wasserstein W. *The Sisters Rosensweig*. N.Y., San Diego, L.: Harcourt Brace and Company, 1993. 109 p.

REFERENCES

1. Sidorskaia, I. (2000). “Zhenskaia” i “muzhskaia” strategii verbalnogo kommunikativnogo povedeniia. *Inoi vzgliad. Mezhdunarodnyi almanakh gendernykh issledovaniy*, Mart 2000, Minsk, pp. 23–24 (in Russian).
2. Balakian, Jan (2010). *Reading the Plays of Wendy Wasserstein*. New York: Applause Theatre and Cinema Books, Print.
3. Coates, J. (1996) *Women Talk: Conversation between Women Friends*. Oxford: Blackwell, 352 p.
4. Dolan, Jill (2017). Table of Contents. In *Wendy Wasserstein*, Vii-iii. ANN ARBOR: University of Michigan Press, 2017. <http://www.jstor.org/stable/10.3998/mpub.351280.3>
5. Wasserstein, W. (1990) *Isn't It Romantic? The Heidi Chronicles and Other Plays* (Foreword by Andre Bishop). N.Y.: Harcourt Brace Jovanovich, P. 73.

6. Wasserstein, W. (1990). The Heidi Chronicles and Other Plays. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich Publishers. Print.
7. Wasserstein, W. (1993). The Sisters Rosensweig. N.Y., San Diego, L.: Harcourt Brace and Company, 109 p.

Дата надходження статті до редакції: 25.09.2020 р.

Прийнято до друку: 23.10.2020 р.